

ЗВІТ
про діяльність Комітету з питань прав людини, національних меншин і
міжнаціональних відносин

за період роботи Верховної Ради України восьмого скликання
(2014-2019 рр.)

Комітет був створений 4 грудня 2014 року відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання».

Постановою Верховної Ради України «Про обрання голів, перших заступників, заступників голів, секретарів, членів комітетів Верховної Ради України восьмого скликання та обрання голови, першого заступника, заступників голови, секретаря та членів Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради України з питань приватизації» було обрано:

Головою Комітету Немирю Григорія Михайловича; Першим заступником Голови Комітету Пацкана Валерія Васильовича (повноваження народного депутата Пацкана В.В. було достроково припинено згідно з Постановою ВР № 2348-VIII від 15.03.2018); заступником Голови Комітету Логвинського Георгія Володимировича; секретарем Комітету Рабіновича Вадима Зіновійовича; членами Комітету: Брензовича Василя Івановича, Джемілева Мустафу, Суслову Ірину Миколаївну, Тимошенко Юлію Володимирівну, Фельдмана Олександра Борисовича, Чубарова Рефата Абдурахмановича.

Комітет працював у складі 10, а з 15.03.2018 року у складі 9 народних депутатів України, які представляли 5 парламентських фракцій.

В структурі Комітету було утворено сім підкомітетів:

з питань прав людини; з питань міжнаціональних відносин; з питань етнополітики, прав корінних народів та національних меншин України, жертв політичних репресій; з питань громадянства, міграційної політики та етнічних груп України; з питань зв'язків з українцями, які проживають за кордоном; з питань гендерної рівності і недискримінації; з міжнародно-правових питань та внутрішньо переміщених осіб.

Головними завданнями Комітету були:

здійснення законопроектної роботи з питань прав людини, діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, міграційної політики, громадянства, статусу іноземців та осіб без громадянства, імміграції, біженців та надання притулку в Україні, захисту прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території та внутрішньо переміщених осіб, забезпечення права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання, запобігання та протидії дискримінації, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, звернень громадян, мирних зібрань, захисту персональних даних, етнонаціональної політики, міжнаціональних відносин, прав корінних народів та національних меншин, прав депортованих та жертв політичних репресій, забезпечення зв'язків з українцями за кордоном;

проведення організаційної роботи: аналіз діючої законодавчої бази у сфері прав людини та національних меншин на її відповідність міжнародним зобов'язанням України та європейським стандартам, збір та аналіз інформації щодо особливостей та тенденцій розвитку етнополітичної ситуації в регіонах, забезпечення прав національних меншин і потреб вдосконалення законодавства з цих питань, планування своєї діяльності, участь у формуванні порядку денного пленарних засідань Верховної Ради України, підготовка на розгляд Верховної Ради України питань відповідно до предмету відання, виконання доручень керівництва Верховної Ради України, участь у міжпарламентській діяльності;

виконання контрольних повноважень парламенту в частині повноважень Комітету шляхом подання запитів, звернень, проведення Парламентських слухань та слухань в Комітеті, заслуховування на засіданнях Комітету керівників органів виконавчої влади щодо практики застосування законодавства з питань, що входять до предмету відання Комітету;

співпраця з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними структурами, що не входять до системи органів виконавчої влади, взаємодія з громадськими організаціями, в тому числі правозахисними, національно - культурними товариствами, організаціями, що опікуються питаннями статусу жінок та гендерної рівності, співробітництво з міжнародними організаціями, зокрема, Управлінням Верховного Комісара у справах біженців, представництвом ОБСЄ в Україні, МОМ, ПРООН, представництвом Європейської комісії, відділеннями міжнародних фондів тощо;

розгляд звернень громадян та організацій;

висвітлення діяльності Комітету у засобах масової інформації, зокрема, на веб-сайті Верховної Ради України та Комітету, а також в газеті Верховної Ради України "Голос України".

За звітний період було проведено **56** засідань Комітету з них два виїзні до Донецької та Луганської областей. Розглянуто 359 питань, з них 23 по контролю за виконанням законів і постанов, 112 про надання висновку Комітету як головного, 37 попередніх висновків до головного Комітету.

Опрацьовано в Комітеті та прийнято Верховною Радою України в цілому як закон 11 законопроектів та 24 постанови.

Було організовано і проведено три парламентських слухання: "Роль, значення та вплив громадянського суспільства на формування етнонаціональної політики єдності в Україні", "Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на території, не контрольованій українською владою в зоні проведення антитерористичної операції", "Запобігання та протидія дискримінації жінок з вразливих соціальних груп" та підготовлено проекти рекомендацій зазначених слухань, урочисте засідання Верховної Ради України, присвячене 100-річчю проведення першого Курултаю кримськотатарського народу, слухання в Комітеті на тему: «Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян

України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на території, не контрольованій українською владою в зоні проведення антитерористичної операції», «Обговорення проекту Національної стратегії у сфері прав людини», «Стан реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року», «Забезпечення дотримання прав споживачів фінансових послуг та ошуканих вкладників фінансових установ», «Стан реалізації Національної стратегії у сфері прав людини щодо забезпечення та захисту прав корінних народів і національних меншин України та законодавчі ініціативи щодо створення ефективних механізмів такого захисту», «Стан реалізації Національної стратегії у сфері прав людини щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб та осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, звільнення заручників та відновлення їхніх прав», «Удосконалення державної політики у сфері застосування санкцій до осіб, причетних до незаконних політично мотивованих переслідувань громадян України на тимчасово окупованих територіях та в Російській Федерації», два виїзних і 9 розширених засідань Комітету, наради та експертні обговорення з різних питань, що входять до компетенції Комітету.

Комітетом проводилась комплексна робота з вдосконалення чинного законодавства у сфері прав людини. Зокрема, Комітет докладав зусиль для захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб та громадян, які залишились на тимчасово окупованих територіях Донбасу та в Автономній Республіці Крим.

Проаналізувавши практику застосування Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб", народні депутати України - члени Комітету спільно з громадськими організаціями підготували проект закону "Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб", р.№2166, який 24 грудня 2015 року був прийнятий як закон. Даним законом було уточнено поняття внутрішньо переміщеної особи; удосконалено гарантії внутрішньо переміщеним особам, зокрема на створення умов для добровільного повернення таких осіб до їх покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні; удосконалено процедуру отримання довідки внутрішньо переміщеної особи; розширено перелік прав внутрішньо переміщеної особи тощо. Також Комітетом опрацьовувався проект Закону про внесення змін до Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" (щодо отримання комунальних послуг), р.№2481, який був прийнятий як закон 23 березня 2017 року з метою відновлення прав внутрішньо переміщених осіб на отримання комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу за відповідними цінами та тарифами, які встановлені уповноваженими державними органами для населення та припинення дискримінаційних дій до них з боку власників (балансоутримувачів) майна, що використовується для компактного поселення внутрішньо переміщених осіб, та з боку постачальників комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу.

23.03.2017 року було прийнято Закон «Про внесення зміни до статті 3 Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», розроблений і внесений членами Комітету. Цим законом узгоджено норми Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» із Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» в частині реєстрації місця проживання внутрішньо переміщених осіб.

Окрім масштабного завдання забезпечити права майже півтора мільйонної кількості внутрішньо переміщених осіб, військова агресія спричинила до значної кількості проблем, що потребували законодавчого врегулювання.

Після ухвалення законодавства, яке створило правові підстави для іноземців та осіб без громадянства служити у Збройних Силах, постало питання можливості набуття цими особами громадянства України у спрощеному порядку. Комітетом було опрацьовано проект Закону про внесення зміни до статті 9 Закону України "Про громадянство України" (щодо встановлення спрощеного порядку прийняття до громадянства України іноземців та осіб без громадянства, які проходять військову службу у Збройних Силах України), р.№2847, який 28.01.2016 року був прийнятий як закон.

Ще одним важливим кроком щодо захисту прав іноземців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України стало прийняття 6 червня 2019 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України», підготовці якого Комітет приділив значну увагу. Цим законом внесена низка змін до законів України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та «Про громадянство України» для захисту прав та законних інтересів тих іноземців, які захищали територіальну цілісність України, та є громадянами держави-агресора або інших держав, що не визнають територіальну цілісність України, у зв'язку із чим їх добровільне або примусове повернення до країни своєї громадянської належності порушуватиме їхні права. Законом врегульовано питання щодо визнання іноземців та осіб без громадянства, які брали участь у захисті територіальної цілісності та недоторканності України, такими, що перебувають на території України на законних підставах, видачі таким особам посвідки на тимчасове проживання в Україні, спрощеного порядку надання таким особам громадянства України.

Об'ємні законопроекти напрацювання були здійснені членами Комітету та працівниками секретаріату у напрямку формування законодавства про осіб, зниклих безвісті. До підготовки законопроекту про правовий статус осіб, зниклих безвісти Комітет залучив міжнародні організації, зокрема Міжнародний Комітет Червоного Хреста, який має більше ніж 100-річний досвід пошуку зниклих, а також громадські організації, які працюють у сфері захисту прав людини. 12 липня 2018 року даний проект було прийнято як

закон. Він спрямований на імплементацію міжнародних договорів з міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини щодо захисту осіб, зниклих безвісти та їх родичів, учасницею яких є Україна. У Законі визначено процедуру розшуку осіб, зниклих безвісти – від подання заяви про розшук і до його припинення. Здійснюючи аналіз практики застосування Закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» Комітет неодноразово заслуховував на засіданнях представників Уряду щодо ситуації, що склалась з його виконанням. Зокрема, щодо зволікання з прийняттям підзаконних актів, створенням Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин та формуванням Єдиного реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, як це передбачено законом.

Значна увага Комітетом приділялася законопроектній роботі у сфері міграційної політики. 19 травня 2016 року парламент прийняв Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень судового захисту іноземців та осіб без громадянства і врегулювання окремих питань, пов'язаних з протидією нелегальній міграції». Відповідний законопроект був поданий Кабінетом Міністрів України на виконання Національного плану заходів з виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. Прийнятий Закон спрямований на посилення правового захисту іноземців та осіб без громадянства в Україні шляхом внесення відповідних змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу адміністративного судочинства України та законів України «Про безоплатну правову допомогу» і «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». 14.02 2016 року був прийнятий Закон «Про внесення змін до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» щодо вдосконалення процедури документування осіб, яким забезпечено право осіб, які визнані біженцями в Україні на документування із правильними установчими даними.

Комітет працював над законопроектом «Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції, р.№2299. 2 липня 2015 року Верховна Рада України ухвалила зазначений Закон, який запровадив новий інструмент комунікації громадян з органами влади - електронну петицію. Електронна петиція як інструмент електронної демократії передбачена і в правових актах Ради Європи, зокрема в Рекомендаціях CM/Rec(2009)1 Комітету Міністрів Ради Європи від 18 лютого 2009 року. Ключовим завданням даного Закону є надання можливості громадянам впливати на процес прийняття рішень Президентом України, Парламентом, Урядом, органами місцевого самоврядування.

Також у звітному періоді Верховною Радою України було прийнято за основу низку законопроектів, які Комітет підготував до розгляду у другому читанні. Серед них: проект Закону про внесення змін до Закону України "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні" та деяких інших законів України щодо впорядкування виплат жертвам політичних репресій р.№1170;

проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення безкоштовним харчуванням дітей внутрішньо переміщених осіб, р.3459-1; про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу), р.№3501; проект Закону про внесення змін до Закону України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні" (щодо надання притулку бездомним особам) р.№3833; проект Закону України про внесення змін до статті 16 Закону України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" р.№5509; проект Закону про внесення зміни до Закону України "Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції" (щодо особливостей оформлення документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України) р.№4023а; проект Закону про внесення змін до Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" щодо захисту житлових прав студентів, р.№6142.

Комітетом було підготовлено до розгляду проект Закону про визнання політичними в'язнями осіб, позбавлених свободи з політичних мотивів за рішенням органів влади Російської Федерації, та умови і порядок надання їм державної соціальної допомоги та пільг, р.№6700, за авторством члена Комітету Мустафи Джемілева та законопроект «Про правовий статус і соціальні гарантії осіб, які незаконно позбавлені волі, заручники, або засуджені на тимчасово окупованих територіях України та за її межами», р.№8205, який 11 липня 2019 року було врешті прийнято за основу.

Комітетом було опрацьовано значну кількість законопроектів, які спрямовані на запобігання виникненню випадків подвійного громадянства. З метою вивчення можливих наслідків ухвалення законопроектів Комітет провів розширене засідання та експертне обговорення шляхів законодавчого врегулювання проблемних питань у сфері громадянства.

Комітет здійснював роботу у напрямку законодавчого врегулювання питання забезпечення гендерної рівності. Зокрема, йшло опрацювання низки законопроектів щодо забезпечення рівних та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі. Проводились заходи з питань виконання положень Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Міжнародний форум «Стратегії політичних партій з розширення участі жінок у політиці», парламентські слухання на тему: «Запобігання та протидія дискримінації жінок з вразливих соціальних груп».

Значну увагу Комітет приділив питанню призначення Верховною Радою України Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. На виконання вимог Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та Регламенту Верховної Ради України Комітетом були здійснені в повному обсязі всі заходи передбачені законодавством для забезпечення розгляду Верховною Радою України питання про призначення однієї з висунутих в установленому порядку кандидатур на посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Впродовж звітнього періоду Комітет працював над питанням забезпечення прав національних меншин. Після подій, що мали місце в селі Лощинівка - де 27 серпня 2016 відбулися погроми будинків ромських родин і примусове виселення ромів з території села були проведені комітетські слухання на тему: «Стан реалізації Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року». На засіданні Комітету заслуховувалась інформація Міністра освіти і науки України щодо забезпечення особам, які належать до національних меншин права на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних закладах освіти в умовах запровадження реформи освіти. 22 березня 2017 р. були проведені комітетські слухання на тему: «Стан реалізації Національної стратегії у сфері прав людини щодо забезпечення та захисту прав корінних народів і національних меншин України та законодавчі ініціативи щодо створення ефективних механізмів такого захисту».

Комітетом було організовано і проведено низку круглих столів на яких за участі політиків, експертів, громадськості обговорювались питання використання механізмів Міжнародного кримінального суду для захисту інтересів України в міжнародних судах, реінтеграції окупованих територій, напрацювання Національної стратегії відновлення справедливості та миру на окупованих територіях, перспективи запровадження перехідного правосуддя, тощо.

Впродовж діяльності Комітету значна увага приділялась здійсненню контрольних функцій. Зокрема, на засіданнях Комітету заслуховувалась інформація органів державної влади: щодо дотримання та реалізації прав внутрішньо переміщених осіб на пенсійне забезпечення, про стан реалізації бюджетної програми «Заходи щодо захисту і забезпечення прав та інтересів осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок дій незаконних збройних формувань та/або органів влади Російської Федерації на окремих територіях Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та тимчасово окупованій території України, а також підтримки зазначених осіб та членів їх сімей», підсумки проходження Україною третього циклу Універсального періодичного огляду (УПО) Ради ООН з прав людини; про стан підготовки та внесення змін до нормативно-правових актів з питань удосконалення Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини.

У порядку виконання контрольних функцій за дотриманням і реалізацією законодавства України 18 квітня 2018 р. були проведені комітетські слухання на тему: «Стан реалізації Національної стратегії у сфері прав людини щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб та осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, звільнення заручників та відновлення їхніх прав». У слуханнях взяли участь: народні депутати, а також представники органів виконавчої влади України, науково-дослідних установ, громадських організацій, ЗМІ. За результатами комітетських слухань були прийняті Рекомендації.

З метою здійснення моніторингу дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян, які проживають в зоні АТО Комітет двічі проводив виїзні засідання 7-8 квітня 2016 року у місті Краматорськ Донецької області з відвідуванням контрольного пункту «Новотроїцьке», «Мар'їнка» та 22-23 листопада 2016 року, м. Сєверодонецьк Луганській області з відвідуванням м.Щастя, КПВВ «Станиця Луганська».

Комітет активно і плідно співробітничав з представництвами міжнародних організацій, акредитованих в Україні, та представниками міжнародних громадських організацій. За звітний період було проведено понад 100 робочих зустрічей, на яких обговорювались питання співпраці у законотворчій роботі, ситуація з дотриманням прав і свобод людини в Україні, в тому числі внутрішньо переміщених осіб і осіб, які залишилися на окупованій території, перспективи ратифікації Римського Статуту та інші.

12 жовтня 2017 року у місті Брюссель відбулось спільне засідання Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин з Підкомітетом Європейського Парламенту з прав людини (DROI) під егідою Парламентського комітету асоціації Україна-ЄС, на якому відбувся обмін думками з приводу ситуації, що склалася в Україні із захистом прав і свобод людини в умовах неоголошеної війни Росії проти України, що призвела до анексії Криму та окупації частини території Донбасу. 7 червня 2019 року було проведено спільне засідання з Комітетом з прав людини Сейму Литовської Республіки з таким же порядком денним.

Значний обсяг роботи Комітету був пов'язаний з розглядом звернень громадян та громадських організацій. За звітний період розглянуто та опрацьовано 11158 листів та звернень громадян. Звернення розглядались по суті, аналізувались, висловлені пропозиції враховувались у законотворчій діяльності.

Висновки та пропозиції.

Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин здійснив цілий пласт роботи щодо прийняття законодавчих актів, які зміцнили правові засади захисту прав і свобод людини.

Одним з ключових напрямків роботи Комітету за звітний період було питання дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. На жаль попри зусилля Комітету та підготовлену ним до розгляду значну кількість законопроектів у цій сфері залишились неврегульованими питання пенсійного забезпечення внутрішньо переміщених осіб, механізму компенсації за зруйноване та знищене житло і майно та низка інших проблем. Також залишився незавершеним процес законодавчого врегулювання статусу осіб, які незаконно позбавлені волі, заручників, або засуджених на тимчасово окупованих територіях України та за її межами. Не розпочато процес реалізації Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», що потребуватиме здійснення Комітетом контролю та аналізу практики застосування даного закону.

Зважаючи, на необхідність постійної законодавчої роботи в напрямку захисту прав людини в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України зберегти у структурі Комітетів Верховної Ради України девятого скликання Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин та доповнити предмети його відання питаннями: забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим тимчасово окупованих територій України; забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Голова Комітету

Г.М. Немиря